

Mainstreaming och intersektionalitet är två populära termer i den internationella diskursen om förtryck, rättigheter och fördelningspolitik. Nira Yuval-Davis utreder i denna artikel hur begreppen används i feministiska politiska projekt.

Gender mainstreaming och intersektionalitet

Nira Yuval-Davis

”Mainstreaming” och ”intersektionalitet” är två modeord som länge har figurerat i feministisk politik och analys. Mainstreaming upptog en central plats i dokumentet *Platform for Action* från FN:s kvinnokonferens i Beijing 1995 och förekom dessutom 35 gånger i inledningen till AWID:s specialnummer om intersektionalitet 2004 (Association for Women’s Rights in Development). Intersektionalitet blev ett centralt begrepp under feministernas förberedelser inför FN:s världskonferens mot rasism 2001 (WCAR, World Conference Against Racism). Emellertid har båda begreppen en mycket längre historia än så, som inte är begränsad till feminism utan även omfattar flera andra av jämställdhetspolitikens arenor.

Som begrepp är mainstreaming och intersektionalitet tämligen komplexa. Därför har de också hamnat i fokus för heta debatter om deras generella värde och om hur de ska förstås och användas. Vi har nyligen sett några

artiklar där relationerna mellan de två begreppen undersöks.¹ Åsikterna är delade om huruvida en samtidig tillämpning av begreppen har en försvagande eller förstärkande effekt. Enligt min åsikt kan den göra bådadera, beroende på hur begreppen förstås och används. Dessutom medför de ungefär samma risker, och det är just dessa risker som måste uppmärksammas i våra försök att tillämpa feministisk analys på feministisk politik.

I den första delen av den här artikeln kommer jag därför att beskriva vilka principer som gäller för gender mainstreaming och de huvudsakliga feministiska intressena som står i relation till dem. Sedan kommer jag att presentera en liknande analys av intersektionalitet. I artikelns tredje och sista del redogör jag för och jämför de två begreppen, för att slutligen ge ett antal rekommendationer för feministiska strategier.

Gender Mainstreaming

Efter konferensen i Beijing 1995 fattade FN:s ekonomiska och sociala råd (UN ECOSOC) ett beslut som går ut på att man anammar gender mainstreaming som:

en utvärderingsprocess som visar vilka konsekvenser som planerade åtgärder har för kvinnor och män. Åtgärderna omfattar lagstiftning, olika principer och program inom samtliga områden och på samtliga nivåer. Den här strategin ska göra både kvinnors och mäns intressen och upplevelser till en integrerad del av utformningen, implementeringen, övervakningen och utvärderingen av principer och program inom alla politiska, ekonomiska och sociala sfärer, så att kvinnor och män får likvärdiga privilegier och att jämställdheten inte motarbetas. Det slutgiltiga målet är jämställdhet mellan könen.²

Sedan dess har mainstreaming anammats av alla större internationella och transnationella organisationer som världsbanken, världshälsoorganisationen och EU, liksom många nationella organisationer och medborgarorganisationer. På grund av feministers arbete och konferensen i Beijing kopplas begreppet mainstreaming oftast ihop med gender. Antalet tillämpningar har dock börjat växa även inom andra områden som berör ojämlikhet och olikhet, till exempel ras/etnicitet, sexualitet, handikapp och funktionshinder.

Feminister och andra aktivister har kämpat hårt för att få begreppet mainstreaming etablerat i hopp om att skapa en ny agenda. Istället för att lägga till gender till en förutbestämd agenda ville man genom mainstreaming införa gender och andra sociala skillnader som centrala begrepp i institutionella strukturer och processer för att omkonstruera och där-

med omkonstituera dem istället för att bara korrigera befintliga skevheter. Men tio år efter konferensen i Beijing anser många feminister att gender mainstreaming är ett misslyckande. Den förnyelse man hoppats på har uteblivit och mainstreaming har dessutom i viss mån fått motsatt verkan eftersom det avleder både energi och resurser men ger få, om ens några, synliga effekter.

För några år sedan, när jag arbetade vid universitet i Greenwich, England, bestämde man sig för att "mainstreama" frågor som gällde ras och etnicitet – något som nu krävs enligt lag i Storbritannien. Plötsligt ingick frågor som gällde ras, kön och funktionalitet i vice rektorns övriga ansvarsområden. På grund av beslutet fick de rådgivande nämnderna, som hittills haft ansvaret för frågorna, läggas ner. De ansågs överflödiga. Eftersom styrelsen självfallet var mer intresserad av universitetets ekonomiska kris än av granskningar av ras- och genderärenden, fick dessa inte mycket utrymme i den kommande årsrapporten. Men i PR-material kunde universitetet presentera sig som en progressiv organisation med mainstreaming högt på dagordningen.

Olika nationella och transnationella organisationer som arbetar med mainstreaming-frågor har fått ta del av liknande berättelser. I en specialutgåva av AWID:s nyhetsbrev (2004), som hade mainstreaming som huvudtema, hävdar Gerd Johnson Latham, kansliråd på svenska utrikesdepartementet, att "även om man ofta pratar om gender [mainstreaming] med högtidlig retorik, följs det sällan av tillräcklig finansiering och engagemang på hög nivå eller förståelse för de implikationer som förnyelseprocessen innebär".³

Joanne Sandler på UNIFEM (United Nations Development Fund for Women) beskriver en "klassisk situation" med anknytning till gender mainstreaming:

Man är i färd med att dra upp en plan. Den kan till exempel handla om en strategi för att minska fattigdomen i världen, om budgeten för återuppbyggnad av Afghanistan, eller om en samhällsomfattande strategi inför en världskonferens. Fem specialistgrupper ska tillsättas (för till exempel fattigdom, vatten, hälsa), men området jämställdhet behöver ingen specialistgrupp eftersom det är mainstreamat. De olika specialistgrupperna tilldelas budgetar, men jämställdheten behöver ingen budget eftersom den är mainstreamad. Sedan skriver man en utvärdering om det utförda arbetet med ett kapitel per ärende, men jämställdheten får inget kapitel eftersom den är mainstreamad. Och så hålls det ett toppmöte där ledarna för de fem specialistgrupperna deltar, men ingen presenterar något om jämställdhet eftersom ... ja, ni kan gissa.

Bakom kulisserna är situationen ännu löjligare. De som sysslar med jämställdhet och kvinnors rättigheter har ingen specialistgrupp, så de bildar en egen "arbetsgrupp", som blir "mainstreamarna". De delar upp sig för att "påverka" specialistgrupperna, sammanställer bakgrundsinformation om genderperspektiv som bör integreras i varje specialistgrupps problem eller ärende. De genomför "bevisbaserat försvar" och lobbyarbete. De arbetar dubbelt, dels med att påverka specialistgrupperna, dels med att koordinera kollegerna i den egna "arbetsgruppen".⁴

Sandler berättar att deras sporadiska framgångar ofta sammanfattas i form av ett tillägg av en eller ett par paragrafer om gender i specialistgruppernas dokumentation, och om de råkar missa ett viktigt möte blir inte ens det av. Everjoice Win från Action Aid summerar feno-

menet i samma nyhetsbrev med orden: "följden är ofta att jämställdheten 'mainstreamas' tills den faller i glömska".⁵ Sylvia Walby hävdar liksom flera andra feministteoretiker, att gender mainstreaming fångar många av de senaste tio årens spänningar och dilemman inom feministisk teori och praktik och ger oss därigenom en ny infallsvinkel på hur vi skulle kunna ta dem vidare.⁶ När vi talar om gender, vad menar vi då egentligen? Menar vi både män och kvinnor, det vill säga hela befolkningen? Behöver vi i så fall integrera genderperspektivet överhuvudtaget? Och om vi enbart menar kvinnor, varför talar vi då om gender? Eller handlar det om relationerna mellan kvinnor och män? Och vad menar vi egentligen med "kvinnor"? Samtidigt som feminister har kämpat för att införliva kvinno- och genderfrågor på alla politiska, sociala och ekonomiska dagordningar, har alltfler feminister – särskilt svarta och andra minoritetsfeminister samt poststrukturalister – börjat dekonstruera kategorin "kvinna" för att i stället se på genderindelningar i sammanhang som även inbegriper andra sociala skillnader. Emellertid har många debatter förts om hur den här kontextualiseringen eller korsanalysen ska genomföras och därför kan man inte ta innebörden av "gender mainstreaming" för given.

Intersektionalitet i feministiska debatter

I Storbritannien inleddes debatten om intersektionalitet i slutet på 1970-talet då svarta och andra feminister i minoritet trädde in på den politiska arenan.⁷ 1983 publicerade Floya Anthias och jag artikeln "Contextualizing Feminism: Gender, Ethnic and Class Divisions" i *Feminist Review*.⁸ I artikeln argumenterade vi mot begreppet "trippelförtryck" som då användes av brittiska svarta feminister i organisationer som OWAAD.⁹ Debatten från 1983 är i viss mån ännu inte avslutad och

utgör en central del av feministisk teori och praktik, även om den inte längre begränsas till svarta och andra feminister från etniska minoriteter. I den utsträckning som debatten inte har gått förlorad i den postmodernistiska diskussionen om ”skillnader”, utan har behållit sin ursprungliga politiska betydelse, är det fortfarande en viktig fråga om vi ska tolka intersektionalitet i relation till sociala maktordningar som en additiv eller som en konstitutiv process.¹⁰ Vad som emellertid är centralt för diskussionen är huruvida de olika analytiska nivåerna sammansmälter eller åtskiljs i intersektionen. Det är inte bara en diskussion om själva indelningarnas inbördes relationer.

Innan vi går in på den senare tidens utveckling kan det vara lämpligt att sammanfatta den ursprungliga debatten. När debatten introducerades var begreppet ”trippelförtryck” i grunden ett påstående om att svarta kvinnor är offer för tre olika former av förtryck/diskriminering/utnyttjande (den analytiska skillnaden mellan de här termerna är oklar i de ursprungliga OWAAD-formuleringarna). De är utsatta för förtryck dels som svarta, dels som kvinnor och dels som medlemmar av arbetarklassen.

Vårt argument mot det här synsättet var att det inte går att urskilja när någon är förtryckt ”som svart”, ”som kvinna” eller ”som medlem av arbetarklassen”. Vi höll däremot med om att varje social indelning har sin egen ontologiska grund, som inte kan reduceras till andra sociala skillnader. Däremot är det lika viktigt att inse att när vi relaterar till konkreta upplevelser av förtryck, går det inte att skilja förtrycket som ”svart” från förtryck som utgår från andra sociala skillnader. Att vara ”svart”, eller ”kvinna”, eller ”arbetsklass”, har mycket olika innebörd beroende på om den ”svarte personen” är man eller kvinna, av

medelklass eller arbetarklass, är arbetsför eller funktionshindrad, homosexuell eller heterosexuell, barn, ungdom eller vuxen, av en viss nationalitet, med en viss invandringsstatus, boende på landet eller i stan, osv, osv.¹¹ Alla försök att essentialisera kategorin ”svart”, ”kvinna” eller ”arbetarklass” som föremål för ett specifikt förtryck, sammanflätar den narrativa identitetspolitiken med beskrivningar av positionalitet och konstruerar identiteter som passar för specifika politiska projekt. Sådana skildringar återspeglar ofta hegemoniska diskurser inom identitetspolitik som osynliggör upplevelser hos de mer marginella medlemmarna av en viss social kategori, och konstruerar ett homogeniserat ”rätt sätt” för hur man ska vara som medlem av just den kategorin. Ironiskt nog var det just för att undvika detta som svarta kvinnor och andra marginaliserade grupper ursprungligen upplevde ett behov av en intersektionalitetsanalys. Dessutom medför denna form av identitetspolitik faktiskt en fragmentering och multiplicering av de bredare sociala kategorierna i stället för mer dynamiska, växlande och flerfaldiga konstruktioner. Sandra Harding uppmärksammade detta efter Baca-Zinn & Stanleys kritik av vita feministers sätt att hantera ras- och etnicitetsproblematiken:¹²

Lika omöjligt som det hade varit att hålla den additiva synen på rasproblematiken inom det område som man tänkt sig från början, hade det varit att tillämpa synsättet ”tillsätt några kvinnor och rör om” på genderfrågor.¹³

Även om bilden ser annorlunda ut tjugo år senare, orsakar de här frågorna fortfarande stor förvirring.

Intersektionalitet i den internationella diskursen

Trots att bruket av termen intersektionalitet inte har varit vanligt särskilt länge finns det flera diskussionsdokument som framhåller att redan FN:s ”Beijing Platform for Action” från 1995 innehåller de kärnelement som krävs för ett intersektionellt synsätt.¹⁴ Dokumentet uppmanar regeringar att:

öka sina ansträngningar för att garantera en jämlikhet som omfattar alla mänskliga rättigheter och en grundläggande frihet för alla kvinnor och flickor vars empowerment och framgång hindras av faktorer som ras, ålder, språk, etnicitet, kultur, religion eller funktionshinder, eller för att de tillhör ursprungsbefolkningar.

2000 anammade CERD-kommittén (Committee on the Elimination of Racial Discrimination) en rekommendation för genderrelaterade dimensioner av rasdiskriminering, som erkänner behovet av sessionsbaserade arbetsmetoder för att analysera relationen mellan gender- och rasdiskriminering. Men det var vid expertmötet om gender- och rasdiskriminering i Zagreb i november 2000 som man försökte sig på en mer specifik analys och presenterade ett förslag till en metodik för intersektionalitet. Bland de inbjudna experterna fanns Kimberlé Crenshaw, professor i juridik vid Columbia universitetet, som var först med att använda termen intersektionalitet när hon skrev om amerikanska svarta kvinnor och arbete 1989. Jag kommer att ägna särskilt utrymme åt en diskussion av de här metodikfrågorna längre fram i artikeln. Emellertid är försöken att förklara intersektionalitet i de rapporter som konferensen resulterade i förvirrande redan på analytisk nivå. Crenshaws bild av vägkorsningar [intersektioner, red.

anmärkning] och trafik upptar en central plats:

Intersektionalitet är det som inträffar när en kvinna från en minoritetsgrupp ... försöker ta sig över stadens största övergångsställe ... huvudgatan heter Rasismvägen. En tvärgata kan vara Kolonialismen, sedan har vi Patriarkatvägen... Kvinnan måste å ena sidan handskas med en form av förtryck och å andra sidan med alla former av förtryck – vi kallar dem vägs skyltar – som sammanlänkas till ett dubbelt, trefaldigt, flerfaldigt förtryck.¹⁵

Det här sättet att se förtryck som additivt, skiljer sig dock avsevärt från synsättet som Australian Human Rights and Equal Opportunities Commission presenterar i samband med WCAR där man hävdar att:

Ett intersektionellt synsätt gör gällande att olika identiteter är odelbara och att tal om ras och gender isolerat från varandra skapar uppenbara problem.¹⁶

Betoningen på identitet i den här analysen skiljer sig i sin tur från den strukturella emfasen i rapporten från arbetsgruppen för kvinnor och mänskliga rättigheter vid Centre for Women's Global Leadership. Deras syn är följande:

En intersektionell metod för att analysera disempowerment av marginaliserade kvinnor syftar till att hantera samspelet mellan två eller flera former av underordning. Den inriktar sig på hur rasism, patriarkat, klassförtryck och andra diskriminerande system skapar ojämlikheter som i sin tur strukturerar kvinnors, rasers, etniciteters, samhällsklassers och andra sociala gruppers inbördes positioner. Vidare inriktar

sig intersektionalitet på hur specifika stadgar och principer fungerar tillsammans för att skapa ytterligare empowerment.¹⁷

Och ändå flätas alla de här olika analysnivåerna samman i nästa stycke och reduceras till en fråga om "identiteter":

Rasmässigt underordnade kvinnor och andra flerbelastade grupper som befinner sig vid de här vägkorsningarna på grund av sina specifika identiteter, måste klara sig igenom den trafik som passerar korsningarna för att uppnå det som krävs för att leva ett normalt liv.¹⁸

Identiteter är individuella och kollektiva berättelser (narrativer) som ger svar på frågan "vem är jag/vi?".¹⁹ Ett av problemen med den additiva intersektionalitetsmodellen är att den ofta stannar på en analysnivå, nämligen erfarenhetens, och särskiljer därför inte mellan flera olika analysnivåer. I kurser om intersektionalitet, till exempel de som ingår i The University of Washington Transformation Project, nämns Philomena Esseds och Kimberlé Crenshaws arbeten som viktiga för utvecklingen av intersektionalitetsbegreppet.²⁰ Essed sammankopplar intersektionalitet med det hon kallar "gendered racism". Hon hävdar att:

rasismer och genderismer har sina rötter i berättelser som ger uttryck för både separata och sammanvävda formationer av ras, etnicitet och gender.²¹

Till skillnad från Essed, som fokuserar på olika förekomster av "vardagsrasism", särskiljer Kimberlé Crenshaw mellan strukturell och politisk intersektionalitet och vill inte att det positionella ska smälta samman med det diskursiva. Strukturell intersektionalitet handlar om:

hur svarta kvinnors position vid intersektionen för ras och gender bidrar till att vår faktiska upplevelse av misshandel i hemmet, våldtäkt och stödjande reformer kvalitativt blir annorlunda jämfört med vita kvinnors.²²

Den politiska intersektionaliteten innebär att:

både den feministiska och den antirasistiska politiken har fungerat sida vid sida för att motarbeta våld mot svarta kvinnor.²³

Andra feminister som använt intersektionell analys på ett konstituerande sätt har vanligtvis varit ännu försiktigare när det gäller att separera de olika analysnivåerna. Avtar Brah ser sig nödd att särskilja mellan fyra analysnivåer när hon diskuterar unga studerande muslimska flickor och arbetsmarknad. Hon menar att det krävs att en sådan studie beaktar hur arbetet för den här kategorin av kvinnor konstrueras och representeras socialt; upplevs och uppfattas av olika personer; skapas av och skapar arbetsmarknader; och slutligen hur det hela omgärdas av personliga berättelser och kollektiva historier.²⁴

Floya Anthias och jag har på motsvarande sätt varnat för sammansmältningen av olika analysnivåer.²⁵ Sociala skillnader handlar om maktaxlar på en social makronivå, men samtidigt inbegriper de faktiska, konkreta människor. Sociala skillnader har organisatoriska, intersubjektiva, erfarenhetsmässiga och symboliska former som påverkar både hur vi teoretiserar dem och hur vi teoretiserar kopplingen mellan de olika nivåerna. Med andra ord uttrycks sociala skillnader i specifika institutioner och organisationer, till exempel statliga myndigheter och statlig lagstiftning, fackföreningar, biståndsorganisationer, familjen, osv. Dessutom omfattar skillnaderna specifika

makt- och känslomässiga relationer mellan faktiska personer som agerar informellt eller i sin roll som ombud för sociala institutioner och organisationer. Sociala skillnader bygger på hur folk subjektivt upplever sina dagliga liv när det gäller att vara inkluderad och exkluderad, i fråga om diskriminering och underordning, samt på specifika strävanden och identiteter. Det är viktigt att komma ihåg att detta inte bara omfattar vad människor tänker om sig själva och sina gemenskaper, utan också om deras attityder och fördomar mot andra.

Sociala skillnader existerar dessutom på representationsnivå uttryckt i bilder och symboler, texter och ideologier, inklusive de som ingår i lagstiftning. Till skillnad från Mary Maynard, som menar att den viktigaste analytiska skillnaden är den mellan den materiella och den representerande nivån, varnade vi redan 1983 för en sådan särskiljning, eftersom varje analysnivå har både materiell och symbolisk produktion och materiella och symboliska effekter.²⁶

Om vi förflyttar oss bortom de ontologiska frågorna, där olika feministiska teoretiker har olika svar på hur många sociala skillnader det finns och huruvida man handskas med axlar av sociala skillnader, dualistiska skiljelinjer eller specifika former av diskriminering, är det viktigt att poängtera samspelet mellan diskriminering och identitetsgrupper. Charlotte Bunchs uppmärksammar detta i sin redogörelse för skillnadskategorier och hon hävdar att om vi tillåter att en persons mänskliga rättigheter kränks, då hotas de mänskliga rättigheterna för alla.²⁷ Det här är problematiskt både på det teoretiska och på det politiska planet. Man konstruerar skillnad som något som i sig utgör en grund för diskriminering och som berättigar till försvar mot diskriminering. Här tar man inte hänsyn till maktens olika positioner som

kan lokaliseras till specifika historiska kontexter, och än mindre till dynamiken i maktrelationer inom grupperna. Inte heller beaktar man identitetsgruppernas potentiellt omtvistade gränser eller de potentiellt omtvistade politiska kraven när det gäller representationen av människor med samma sociala positionering. Som vi kommer att se, har det här också påverkat försöken att konstruera en metod för att handskas med intersektionalitet i arbetet med mänskliga rättigheter.

Intersektionell analys har introducerats i diskursen om mänskliga rättigheter som en del av gender mainstreaming, för att ”hela mångfalden av kvinnors upplevelser” ska beaktas, och för att ”förbättra kvinnors empowerment”. I en bakgrundsrapport från arbetsgruppen för kvinnor och mänskliga rättigheter anses det som avgörande att man ”förbättrar befintliga och utvecklar nya metoder som kan blottlägga hur flera identiteter samverkar och därigenom både skapar och förstärker kvinnors underordning”. Och vidare menar man att:

De här metoderna understryker inte bara betydelsen av att uppmärksamma skärningspunkten (intersektionen) mellan ras, etnicitet, kast, medborgarskapsstatus gällande marginaliserade kvinnor, utan tydliggör också den stora mångfalden av kvinnors upplevelser.²⁸

Den metod som arbetsgruppen föreslår består av fyra tydliga komponenter:

- * Insamling av differentierade data om kvinnors olika sociala, juridiska och identitetsmässiga skillnader. Behovet av differentierade data betonades under WCAR-konferensen i flera fora, till exempel av Mary Robinson, dåvarande

FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheter.

- * Kontextuell analys i syfte att tränga in ”under den enskilda identiteten för att upptäcka andra eventuellt förekommande identiteter som bidrar till den ogynnsamma situationen”.
- * Intersektionell granskning av policyinitiativ och implementeringssystem för att se hur effektivt de tar upp problemet med olika intersektionella identiteter.
- * Implementering av intersektionella policyinitiativ baserade på det ovanstående.

Metoden ser imponerande ut och kan innebära ett steg framåt för det arbete som utförs på fältet. Men den ger också upphov till flera komplexa empiriska och analytiska frågor. Till att börja med måste man konstruera kategorier för det differentierade data man vill ha. Kategorierna bör vara entydiga och ömsesidigt exklusiva i förhållande till varandra, i motsats till hur situationen ofta är på fältet. Ben Anderson påpekar att även en synbart enkel kategori som medlemskapet i ett religiöst samfund ofta är oklar och mångfaldig, eftersom människor i många delar av världen kan tillhöra mer än en religion samtidigt eller följa olika religiösa auktoriteter inom samma formella religion.²⁹ Han har också visat vilka förödande effekter introduktionen av ömsesidigt exklusiva folkräkningskategorier har haft på kolonialsamhällen. Olika folkgrupper har ofta levt fredligt sida vid sida just på grund av att kategorierna har varit otydligt definierade. Dessutom förekommer ingen differentiering mellan positionalitet och sociala identiteter i den föreslagna metoden. Detta kan osynliggöra de politiska tvister som utkämpas i många delar av världen och som problematiserar och bestrider gränserna för de gemenskaper som uppstår via hegemoniska politiska projekt.

Projekten leder till att vissa människor utesluts och marginaliseras inom sina respektive samhällen. Poängen med den intersektionella analysen är inte att forska på djupet tills man finner ”flera identiteter under en och samma” vilket skulle medföra en återgång till den sönderdelade, additiva förtrycksmodellen där det är avgörande att ha en viss social identitet. Poängen är istället att analysera hur olika sociala skillnader konkret sammanflätas och konstrueras av varandra och hur de relaterar till en politisk och subjektiv konstruktion av identiteter.

Detta innebär att fältarbetet kräver en egen noggrann analytiskt grundad metod, där man gör en särskild undersökning av hur sociala indelningar verkar på olika nivåer i samhället; det vill säga institutionellt, symboliskt, inter-subjektivt samt vad gäller den subjektiva konstruktionen av identitet. Inte förrän en sådan här kontextuell analys har genomförts kan en intersektionell granskning tillämpas på policyinitiativ och implementeringssystem. Granskningen ska inbegripa både policyns grundare och så många människor på gräsrotsnivå som möjligt. Liksom i andra transversala feministiska dialoger ska gränserna för dialogen avgöras av gemensamma politiska emancipationsmål, medan deltagarna i dialogen bedömer vilka taktiska och strategiska prioriteringsområden som är mest angelägna.³⁰

Sammanfattande diskussion

Metodologiska och politiska slutsatser av det här slaget har också relevans i diskussioner om gender mainstreaming. I min artikel har jag undersökt några teoretiska, några praktiska samt ett antal metodologiska problem som gäller både gender mainstreaming och intersektionalitet vilka har varit de främsta feministiska politiska verktygen under de senaste tio åren. Nu vill jag däremot undersöka rela-

tionen mellan de två och deras gemensamma drag.

Feministiska skribenter har påpekat att relationerna mellan de två begreppen kan konstrueras på mycket olika sätt:³¹ Å ena sidan kan man urvattna de ansträngningar som lagts på gender mainstreaming när man uppmärksammar andra ojämlikheter, till exempel genom att resurser fördelas till andra områden när det råder konkurrens om prioriteringsordningen för att motverka olika typer av ojämlikheter.³² Å andra sidan kan resultatet av gender mainstreaming stärkas om åtgärder vidtas för att samordna tidigare åtskilda grupper och om man samtidigt tar initiativ till en förstärkning av formerna för en deltagande demokrati.³³

Liksom i de diskussioner om intersektionalitet som jag nämnt ovan, ser vi här hur axlarna för de sociala skillnaderna kollapsar och blir till konkurrerande identitetsgemenskaper som förhandlar om tillgången till resurser. Hela poängen med att införa intersektionalitet i en genderanalys är att förhindra sådana situationer. Man kan inte konstruera en situation där svarta eller migranter konkurrerar med kvinnor om resurser eftersom det finns både män och kvinnor bland de svarta och migranterna, och det finns både infödda och migranter bland kvinnor.

Innan Michelle Barrette genomgick sin "poststrukturalistiska omvändelse", anklagade hon och Marty McIntosh Floya Anthias och mig för att fragmentera den feministiska mobiliseringen genom att tillämpa en intersektionell analys.³⁴ Samma diskussion pågår idag bland dem som oroar sig över att intersektionell analys kan komma att urvattna gender mainstreaming. Men vi måste bestämma oss för huruvida mainstreaming och intersektionalitet är tekniker eller politiska verktyg; om de är mål i sig själva eller bara hjälpmedel

för att uppnå andra politiska mål – är de additiva eller transformativa, är de integrerade i hegemoniska dagordningar eller decentraliserar de dem?

Det finns inget enhälligt svar på de här frågorna. Tvärtom är det frågor som vi alla bör ställa oss inför varje politiskt projekt som vi engagerar oss i. Men det är bara när frågorna blir uttryckliga och när de inspirerats av varandra, som vi kan dra fördel av den feministiska rörelsens praktiska och analytiska kunskaper och erfarenheter.

* Redaktionen har valt att genomgående behålla de engelska termerna "gender" och "mainstreaming" i denna artikel trots att genus är en betydligt vanligare svensk term för engelskans gender. Sammansatt, som "gender mainstreaming" fungerar dock engelskan fortfarande bättre.

Översättning: Helene Sandström

Noter

- 1 Judith Squires: "Theorizing Mainstreaming in the Context of Equality and Diversity"; Sylvia Walby: "Introduction to the Gender Mainstreaming Seminar Series: Theoretical Questions and Policy Dilemmas"; Alison Woodward: "Too Late for Mainstreaming? The Challenge of Diversity", samtliga papers presenterades vid ESRC-seminarierie Gender mainstreaming: theoretical issues and new developments, vid Leeds universitet, 2003-2004.
- 2 United Nations Economic and Social Council: "Mainstreaming the Gender Perspective into all Policies", E/1997/66, s. 2.
- 3 AWID: *Intersectionality: A Tool for Gender and Economic Justice*, 2004:9, s. 5.
- 4 Ibid, s. 3.
- 5 Ibid, s. 6.
- 6 Walby, 2003.

- 7 Avtar Brah och Ann Phoenix: "Ain't I a Woman? Revisiting Intersectionality", *Journal of International Women's Studies*, vol. 5, 2004:3, s. 75-86; bell hooks: *Ain't I a Woman: Black Women and Feminism*, Pluto Press 1982 (1979).
- 8 Floya Anthias och Nira Yuval-Davis: "Contextualizing Feminism: Gender, Ethnic and Class Divisions", *Feminist Review*, 1983:15, s. 62-75.
- 9 OWAAD, Organization of Women of African and Asian Descent, se även B. Bryan, S. Dadzi och S. Scafe: *The Heart of the Race: Black Women's Lives in Britain*, Virago 1985.
- 10 Identitetspolitik och transversal politik se t ex Cynthia Cockburn och Lynnette Hunter: *Soundings*, 1999:12; Nira Yuval-Davis: "Women, Ethnicity and Empowerment", *Feminism and Psychology*, vol. 4, 1994:1; Nira Yuval-Davis: *Gender & Nation*, Sage Publications 1997. Om skillnadens politik se t ex Seyla Benhabib: *The Claims of Culture*, Princeton University Press 2002; Nancy Fraser: *Justice Interruptus*, Routledge 1997.
- 11 Jag återkommer till den här "osv-problematiken" längre fram i artikeln. Tack till Axeli Knapp för att du gjorde mig uppmärksam på Judith Butlers ironiska referens till den samma.
- 12 Maxine Baca-Zinn och Eitzen Stanley: *The Reshaping of America: Social Consequences of the Changing Economy*, Prentice Hall 1986.
- 13 Sandra Harding: *Whose Science? Whose Knowledge?* Cornell University Press 1991, s. 212.
- 14 United Nations' Fourth World Conference on Women: "Platform for Social Action" 1995. Se till exempel dokument från arbetsgruppen för kvinnor och mänskliga rättigheter vid Center for Women's Global Leadership vid Rutgers universitet i New Jersey och Women's International League for Peace and Freedom (WILPF).
- 15 Ur en rapport från World Conference Against Racism som presenterades av Indira Patel vid ett endagsseminarium i London arrangerat av Women's International League of Peace and Freedom UK i november 2001.
- 16 Australian Human Rights and Equal Opportunities Commission, 2001:2.
- 17 Center for Women's Global Leadership: "A Women's Human Rights Approach to the World Conference Against Racism", 2001, publicerad på www.cwgl.rutgers.edu/global-center/policy/gcpospaper.html, s.1.
- 18 Ibid.
- 19 Se Floya Anthias "Beyond Feminism and Multiculturalism: Locating Difference and the Politics of Location", *Women's Studies International Forum*, vol. 25, 2002:3, s. 275-286; Rogers Brubaker och Frederick Cooper: "Beyond Identity", *Theory and Society*, vol. 29, 2000:1, s. 34-67; Nira Yuval-Davis: "(Racial) Equality and the Politics of Difference" *New Formations*, 1998:33.
- 20 Se vidare <http://depts.washington.edu/ctp/Intersektionalitet.htm>
- 21 Philomena Essed "Towards a Methodology to Identify Continuing Forms of Everyday Discrimination", 2001. Publicerad på: www.un.org/womenwatch/daw/csw/essed45.htm.
- 22 Kemberlé Crenshaw: "Beyond Racism and Misogyny", *Words that Wound*, M. Matsuda, C. Lawrence och K. Crenshaw (red), Westview Press 1993, s. 3.
- 23 Ibid.
- 24 Avtar Brah: *Cartographies of Diaspora*, Routledge 1996, s. 130.

- 25 Floya Anthias och Nira Yuval-Davis: "Contextualizing Feminism: Gender, Ethnic and Class Divisions" *Feminist Review*, 1983:15, s. 62-75; Floya Anthias och Nira Yuval-Davis: *Racialized Boundaries: Race, Nation, Gender, Colour and Class and the Anti-Racist Struggle*, Routledge 1992.
- 26 Anthias & Yuval-Davies, 1983; Mary Maynard: "'Race', Gender and the Concept of 'Difference' in Feminist Thought", *The Dynamics of 'Race' & Gender*, H. Afshar och M. Maynard (red), Taylor & Francis 1994. För en utveckling av tanken om materiellt och symboliskt se Anthias, 2002.
- 27 Center for Women's Global Leadership, 2001, s. 111.
- 28 Ibid, s. 1.
- 29 Benedict Anderson: *Imagined Communities*, Verso 2. upplagan 1991.
- 30 Se Cockburn & Hunter 1999; Yuval-Davis 1994; Yuval-Davies 1997; Nira Yuval-Davis 'Transversal politics and the situated imagination', paper presenterad vid 4th European Conference on Feminist Research, Bologna, 2001.
- 31 Walby, 2003, s. 11.
- 32 Woodward, 2003.
- 33 Squires, 2003.
- 34 Michele Barrett & Mary McIntosh: "Ethnocentrism in Socialist Feminist Theory", *Feminist Review*, no. 20, 1985.

Nyckelord

Intersektionalitet, gender mainstreaming, identitetspolitik, makt, AWID, UNIFEM, WCAR

Summary

Mainstreaming and intersectionality have been two buzz words in the feminist politics and theoretical analysis for quite some time. Yuval-Davies examines the advantages and disadvantages of the two concepts and the relationship between the two – can mainstreaming and intersectionality enrich each other or are they necessarily conflicting concepts? With examples from discussions surrounding the work of the United Nations Yuval-Davies points to the weaknesses and strengths of both concepts for feminist politics and analysis.

Nira Yuval-Davis

School of Cultural and Innovation Studies
University of East London
Docklands Campus
4-6 University Way
London E16 2RD
N.Yuval-Davis@uel.ac.uk